

Kommuneplanens samfunnsdel 2016-2028

Marker kommune

Vedtatt 15.12.2015

Revidert 06.10.2016

Innhold

Innledning	3

Befolkningsgrunnlag, kompetanse, næringsutvikling og attraktivitet

Overordnet samfunnsutvikling	4
Befolkningsprognoser og fysiske rammer	6
Boliger	8
Boattraktivitet	8
Næringsutvikling	10
Landbruk	12
Merkevarebygging	12
Kompetanse	13
Oppsummering	13

Kulturliv, idrett, tjenestetilbud og tettstedsutvikling

Kulturliv	14
Tjenestetilbud	15
Kommunikasjon	16
Tettstedsutvikling	17
Oppsummering	18

Samferdsel, transport og infrastruktur

Samferdsel	19
Gang- og sykkel	19
Kollektivtrafikk	19
Internett	20
Digitalisering	20
Strøm	20
Oppsummering	21

Oppvekst, levekår og folkehelse

Hvordan skiller Marker seg ut	22
Møteplasser	24
Sosial ulikhet i helse	24
MOT	24
Oppsummering	25

Bærekraftig utvikling

Miljøsertifisering	26
Bærekraftig bebyggelse	26
Oppsummering	27

Arealstrategi

Motor for sentrumsutvikling	28
Bebyggelsesstruktur	28
Fritidsbebyggelse	28
Prinsipper for utbygging i naturområder	29
Scenarier	29
Veien videre	29

Kontakinformasjon	31

Innledning

Kommuneplanen består av en samfunnsdel med handlingsdel og en arealdel. Samfunnsdelen tar stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for Marker kommune.

Denne planen er grunnlaget for kommunens virksomhet, og skal være retningsgivende for hvordan vi skal gjennomføre våre strategier og oppnå kommunens mål.

Samfunnsdelen beskriver kommunens overordnede mål, og drøfter hva som er viktig for å oppnå dem. Alternative strategier for utvikling av kommunen er beskrevet i Felles planstrategi RAM 2012-2016.

RAM 2012-2016 er et plansamarbeid mellom Rømskog, Aremark og Marker kommune. De tre kommunene gikk sammen om å lage en felles planstrategi, slik at man kan dra i samme retning og jobbe sammen om å skape kommuner med økt bo-setting, gode opplevelser og næringsutvikling. Denne planen bygger videre på dette arbeidet.

Denne planen gir, sammen med RAM 2012-2016, føringer for arealdelen.

Statistikk i Marker

Statistikk skal brukes med varsomhet i tilfeller der tallunderlaget er lite, fordi små enkelthendelser kan gjøre store statistiske utslag. Dette gjelder for Marker.

Overordnede mål for samfunnsutviklingen i Marker kommune:

- 1. Fornøyde innbyggere**
- 2. Opprettholde vårt lokalsamfunn**
- 3. Utnytte vårt potensiale**

1 Befolkningsgrunnlag, kompetanse, næringsutvikling og attraktivitet

Overordnet samfunnsutvikling

Marker har en sunn befolkningsutvikling, med forventet befolkningsvekst og forventet økning i yrkesaktiv befolkning. Å sikre at denne befolkningsutviklingen fortsetter anses som en primæroppgave for å oppnå de overordnede målene i denne planen.

Oppgraderingen av E18 gjør at pendling blir stadig lettere, og det er grunn til å tro at E18 vil styrke boattraktiviteten i Marker. Marker har i tidligere planarbeid identifisert seg primært som bostedskommune, og at arbeidspendling skal dekke opp for et lokalt underskudd på arbeidsplasser. Satsning på Marker som bostedskommune skal ligge til grunn for videre planarbeid, men å utvikle seg som bostedskommune innebærer også satsning på næringsutvikling. Folk skal bo og folk skal jobbe i Marker.

Nærhet til gode transportårer er en stor styrke for et tettsted, men det følger også med utfordringer. Basert på erfaringer fra andre Østfoldbyer kan man anta at tilflyttingen til kommunen vil øke, men at næringsetableringene uteblir og arbeidspendlingen ut fra kommunen øker. Slike mekanismer er komplekse og veldig vanskelige å forutsi. Likevel vil det være hensiktsmessig å forberede seg på en slik utvikling, da det ikke er i konflikt med andre mål for Markersamfunnet.

Utfordringene knytta til økt arbeidspendling ut fra kommunen er i hovedsak disse:

- Risiko for å (i større grad) bli soveby
- Mindre samfunnsdeltakelse som følge av mindre følelse av tilhørighet og mindre fritid

Måten denne planen ønsker å møte disse utfordringene på er i hovedsak:

- Legge til rette for økt næringsutvikling lokalt
- Legge til rette for at pendlere kan jobbe fra Marker deler av tiden
- Bidra til økt aktivitet og attraktivitet i bygdesentret for å motvirke sovebyutvikling

For å være attraktiv som bostedsområde ønsker Marker å kunne tilby en «full pakke», og dette inkluderer arbeid. For å stimulere til næringsetableringer ønsker Marker å etablere arbeidsrelaterte møteplasser. Dette kan gjerne gjøres i form av et kombinert pendler-kontorfellesskap og gründer-kontorfellesskap.

Nettverksbygging, kompetanseoverføring og videreutvikling av idéer skjer best i samtale med andre. Kommunen skal lage rammene for denne utvekslingen. Et kontor-fellesskap der gründere og pendlere kan henvende seg å dele fysisk infrastruktur kan bli en god arena for kunnskapsutveksling. Å slippe utgifter til egen kopimaskin er vel og bra, men verdien av å sitte i samme rom som andre i samme situasjon er ubetalelig.

Delmål:

Kommunen skal søke å etablere et kontor-fellesskap med lav terskel der pendlere og gründere kan dele infrastruktur og møtes.

Næringsetableringer skal stimulere til nye næringsetableringer gjennom utveksling av kunnskap, varer og tjenester mellom disse – og gjennom at det opparbeides en lokal kunnskap og kultur for å drive næringsetablering. Kommunens oppgave blir å få “snøballen til å begynne å rulle”.

Påstanden «folk som snakker sammen skaper sammen» er grunnstammen i hvordan vi vil stimulere næringsetableringer og samspill i lokalt næringsliv. Tanken er å få forskjellige virksomheter til å underbygge hverandre ut fra en tanke om at eksempelvis en café vil ha bedre forutsetninger hvis den er lokalisert nær et kontorlokale – de vil utvikle et samspill. Dette vil være like relevant for offentlige virksomheter, f.eks kan man tenke seg samlokalisering av skole og dagligvarehandel. Vi vil bygge «stein på stein» for å utnytte synergier gjennom samlokalisering.

I det øyeblikk funksjonene er samlokalisert vil man også ha aktivisert mellomrommet mellom funksjonene – og utviklet en uformell møteplass. Denne møteplassen vil danne grunnlag for mange tilfeldige møter og samtaler, og disse samtaler kan danne grunnlag for felles idéer og ambisjoner. Dette er et viktig tankegods å ha med seg i kommunens arealpolitikk; man skal legge opp til at funksjoner som passer innenfor lokalsentrumet legges nettopp der – for å sikre at funksjonene støtter opp under hverandre og at innbyggerne interagerer i størst mulig grad.

Økt samhandling mellom innbyggere skal bidra til næringsutvikling, men er like sentralt for å øke kommunens attraktivitet - for innbyggere og besøkende og like mye som næringslivet. Et aktivt sted er et attraktivt sted, og utstråler vitalitet og blomstring. Samtidig har økt sosial interaksjon stor betydning for folks folkehelse, evne til å støtte hverandre og samholdsfølelse.

Kommunens viktigste virkemiddel for å øke tettstedsaktivitet og attraktiviteten er en god arealpolitikk og strategisk lokalisering av viktige samfunnsfunksjoner.

Marker har et svært godt grunnlag å bygge videre på i så måte. Ørje sentrum har en kompakt struktur og de viktigste samfunnsfunksjonene er samlokalisert i bygdesenteret. Det er avgjørende at dette gode grunnlaget forvaltes videre på en god måte. Det

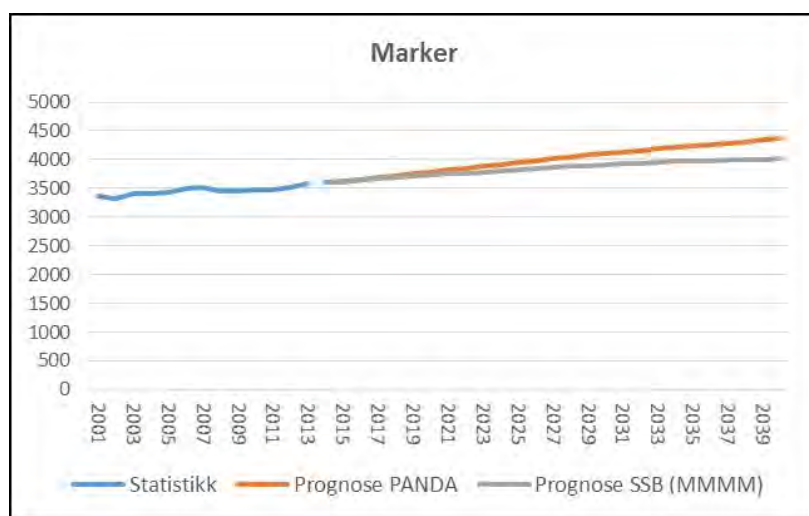

Et kontorfellesskap for pendlere og gründere kan gi grunnbunn for felles ideer og næringsetableringer. Kommunen vil jobbe for å etablere dette sentralt i Ørje.

innebærer at fremtidig lokalisering av samfunnsfunksjoner som butikker, cafeer og eventuelt nytt bibliotek legges til Ørje sentrum, med gangavstand mellom funksjonene. Ikke minst må “mellomrommene” mellom disse funksjonene, det vil si gater og torg, ha en høy kvalitet, slik at funksjonene bindes sammen til en sammenhengende mekanisme. Ørje sentrums attraktivitet avhenger også at det bygges boliger der, da boliger bidrar til å aktivisere gater og torg.

Marker - befolkningsprognose aldersfordelt (PANDA)						
	2015	2020	2025	2030	2035	2040
0 -5 år	209	217	230	234	234	236
6 -15 år	399	382	416	431	444	448
16 -19 år	192	181	150	173	180	187
20 -30 år	409	470	473	454	457	472
31 -50 år	900	864	878	900	932	947
51 - 66 år	791	855	926	950	932	920
67 -79 år	527	597	615	623	690	753
80 + år	200	219	262	340	371	397
Folketall	3627	3785	3949	4104	4240	4361

Prognosene (over) viser en svak, men positiv befolkningsutvikling i Marker. Kommunen har en forholdsvis homogen boligmasse, og kan med fordel ha større variasjon i boligtyper (tabellene på neste side).

Befolkningsprognoser og fysiske rammer

Befolkningsprognosene tilsier at man vil oppleve en eldrebølge i Marker, men den vil ikke ramme spesielt hardt sammenliknet med de andre grensekommunene. Likevel vil det være hensiktsmessig for Marker å komme frem til strategier og tiltak som i størst mulig grad bidrar til god folkehelse – og at den aldrende befolkningen er selvhjulpen lengst mulig.

Det er et mål å utvikle boliger som i størst mulig grad er universelt utformet og tilpasset Eldres behov. Samtidig vil det være nødvendig å legge opp til en boligbygging og en bebyggelsesstruktur som i størst mulig grad stimulerer til aktivitet og sosial omgang blant eldre – og andre grupper. Sosial omgang og fysisk aktivitet vil bidra til å holde en aldrende befolkning ved god helse i lengre tid – og dette vil bidra til å minimere belastningen på offentlige tjenester.

Det innebærer å bygge sentralt beliggende boliger med gangavstand til butikker og møteplasser. Det dreier seg imidlertid like mye om oppgradering av gangforbindelsene mellom boligene og samfunnsfunksjonene.

Østfoldkommunene - boligmassen fordelt på boligtyper 2013 (%)						
	Enebolig	Tomannsbolig	Rekkehus, kjedehus og andre småhus	Boligblokk	Bygning for bofellesskap	Andre bygningstyper
0101 Halden	51,4 %	14,9 %	13,6 %	14,4 %	1,1 %	4,4 %
0104 Moss	35,3 %	9,4 %	21,5 %	28,5 %	1,3 %	4,1 %
0105 Sarpsborg	53,8 %	13,2 %	13,0 %	16,1 %	1,2 %	2,7 %
0106 Fredrikstad	54,2 %	13,7 %	13,8 %	13,9 %	1,1 %	3,5 %
0111 Hvaler	81,5 %	6,6 %	4,4 %	2,3 %	0,0 %	5,2 %
0118 Aremark	87,1 %	5,4 %	3,2 %	0,7 %	0,0 %	3,6 %
0119 Marker	74,6 %	8,2 %	6,5 %	2,0 %	1,9 %	6,6 %
0121 Rømskog	89,2 %	6,9 %	0,0 %	0,0 %	1,7 %	2,2 %
0122 Trøgstad	77,0 %	6,0 %	3,6 %	7,4 %	0,5 %	5,4 %
0123 Spydeberg	69,1 %	5,9 %	14,0 %	7,4 %	0,5 %	3,0 %
0124 Askim	51,0 %	13,0 %	18,0 %	14,9 %	0,1 %	3,0 %
0125 Eidsberg	63,8 %	8,9 %	8,9 %	11,6 %	0,6 %	6,3 %
0127 Skiptvet	74,5 %	10,6 %	7,0 %	2,4 %	1,7 %	3,8 %
0128 Rakkestad	74,3 %	8,1 %	8,6 %	4,5 %	0,4 %	4,0 %
0135 Råde	79,0 %	5,2 %	8,0 %	4,8 %	0,5 %	2,5 %
0136 Rygge	59,6 %	5,3 %	15,0 %	17,6 %	0,7 %	1,9 %
0137 Våler (Østf.)	75,1 %	3,8 %	13,6 %	1,2 %	2,2 %	4,2 %
0138 Hobøl	72,8 %	7,4 %	7,5 %	8,2 %	0,4 %	3,7 %
Østfold	55,9 %	11,4 %	13,6 %	14,5 %	1,0 %	3,6 %

Østfoldkommunene - boligmassen fordelt på tett og spredtbebygde strøk (2013)						
	Tettbygd strøk	Spredtbygd strøk	Ukjent	Tettbygd strøk	Spredtbygd strøk	Ukjent
	ant			%		
0101 Halden	12968	2093	1	86,1 %	13,9 %	0,0 %
0104 Moss	14787	198	0	98,7 %	1,3 %	0,0 %
0105 Sarpsborg	22684	2096	5	91,5 %	8,5 %	0,0 %
0106 Fredrikstad	32463	2847	3	91,9 %	8,1 %	0,0 %
0111 Hvaler	815	1368	17	37,0 %	62,2 %	0,8 %
0118 Aremark	159	588	0	21,3 %	78,7 %	0,0 %
0119 Marker	957	891	2	51,7 %	48,2 %	0,1 %
0121 Rømskog	0	361	0	0,0 %	100,0 %	0,0 %
0122 Trøgstad	1456	1108	0	56,8 %	43,2 %	0,0 %
0123 Spydeberg	1761	668	0	72,5 %	27,5 %	0,0 %
0124 Askim	6205	720	0	89,6 %	10,4 %	0,0 %
0125 Eidsberg	3563	1723	0	67,4 %	32,6 %	0,0 %
0127 Skiptvet	754	847	0	47,1 %	52,9 %	0,0 %
0128 Rakkestad	2243	1536	0	59,4 %	40,6 %	0,0 %
0135 Råde	2329	783	0	74,8 %	25,2 %	0,0 %
0136 Rygge	5915	781	1	88,3 %	11,7 %	0,0 %
0137 Våler (Østf.)	1209	896	0	57,4 %	42,6 %	0,0 %
0138 Hobøl	1474	796	1	64,9 %	35,1 %	0,0 %

Kan kollektive boligformer være attraktivt i Romsdal
 Illustrasjon: Aktivhus / Mir visuals

Illustrasjon: Aktivhus/Mir visuals

Boliger

Kommunen skal bidra til å utvikle bokonsepter som passer til unge og eldre enslige. Dette innebærer leiligheter, hybler, flermannsboliger og bokollektiv. Disse bokonseptene skal være konsentrerte og ha en sentral plassering, med gangavstand til handel og sentrumsfunksjoner. De skal også ha delte fellesarealer for å stimulere til interaksjon og sosial omgang. Fellesarealene vil ha stor betydning for folkehelsen. (Se også kapittel 4)

Det er et mål å bygge boligtyper som i første omgang kan benyttes til f.eks. bosetting av flyktninger, prøveboliger for mulige innflyttere og unge voksne, men som også kan fungere som boliger for eldre.

Det er et mål å komme frem til boligtyper som passer for Marker – kulturelt, arkitektonisk og historisk. Man ønsker blant annet å vurdere mulighetene for å bygge klyngetun. Klyngetunet har som kjennetegn at den har flere bygninger organisert rundt et felles uterom, og har mange av trekkene som er beskrevet ovenfor.

Eieformen på boliger kan ha betydning for hvilke felles funksjoner man har. Eksempelvis vil det være naturlig at et bofellesskap for eldre har en kollektiv eieform, og at en del arealer i boligen er delt. Marker har forholdsvis god bredde i eierform. Kommunen bør bistå i å vise eksempler på eieformer som er egnet for kollektive løsninger.

Boattraktivitet

Kommunen skal bidra til å utvikle et bredt spekter av boligtyper. Disse skal være stedstypiske og utnytte stedenes nærhet til skog og vassdrag til å lage unike bokonsepter som skiller seg fra det øvrige markedet i Østfold- og Oslo-regionen. Kommunen har i dag et relativt homogent spekter av boligtyper, bestående av primært eneboliger (74,6%). Dette innebærer at du risikerer å ikke finne deg en bolig i Marker dersom enebolig ikke er noe for deg. Har Marker råd til å «gå glipp av» disse innbyggerne?

Det er et mål å ha større variasjon i boligtilbudet. Spesielt i Ørje sentrum skal kommunen gå foran og vise hvordan man kan utvikle sentrale stedstilpassede boliger av høy kvalitet, som samtidig bidrar til et aktivt og levende bygdesenter.

Kommunen skal identifisere arealer med naturskjønne kvaliteter tilknyttet vassdraget. Disse skal i samråd med Fylkesmannen og fylkeskommunen utvikles som stedstypiske boliger.

Til gjengjeld for å potensielt ligge innenfor 100-meters sonen fra vassdraget skal områdene være arealmessig konsentrert, av høy arkitektonisk kvalitet og være allment tilgjengelige.

Illustrasjon: Rindalshytter

Kommunen vil i hovedsak legge opp til en kompakt bebyggelsesstruktur og definere en langsiktig grense for tettbebyggelse. Dette er motivert av et ønske om miljøbevissthet (ikke å sløse med arealer), økonomisk bevissthet (kostnader til infrastruktur), men først og fremst er det motivert av ønsket om ei levende bygd, der sentrum er et sosialt rom som stimulerer til interaksjon, spontane møter og samhold.

Videre skal bygdesenteret fremstå attraktivt både i form av å være aktivt, og i form av å være godt planlagt og vedlikeholdt. Kommunen vil bidra til økt fysisk attraktivitet ved å gi pålegg om vedlikehold av bygninger, og å prioritere møteplasser og forskjønning.

Møteplasser og fritidstilbud vil være en viktig faktor både for bo-, besøks- og næringsattraktivitet. I tillegg vil slike arenaer være et viktig folkehelseiltak – både fordi det stimulerer til fysisk aktivitet – og fordi det bidrar til økt sosial omgang og enklere samfunnsdeltagelse. Kommunen vil prioritere å oppruste og styrke offentlige, sosiale møteplasser som:

- Skoler
- Bibliotek
- Barnehager
- Torg
- Idrettsanlegg
- Kulturelle arenaer

Kommunens strategier for attraktivitet og boligutvikling kan oppsummeres som følger:

-
- Viktige samfunnsfunksjoner skal lokaliseres i bygdesenteret
 - Offentlige arealer i Ørje sentrum skal ha høy kvalitet
 - Det skal utvikles arbeidsrelaterede møteplasser
 - Hovedvekten av boliger skal knytte seg til Ørje sentrum
 - Det skal være tilgang på boliger med henvendelse til vassdraget og naturkvaliteter
 - Det skal tilbys større bredde av boligtyper enn i dag
 - Det skal utvikles boligtyper som er egnet både som bofellesskap for eldre og som leiligheter til unge single

Kommunens rolle og påvirkningskraft vil være både som utviklingsaktør og planmyndighet. Kommunen skal ikke begrense seg til de boligtypene som er nevnt her, men kontinuerlig drive boligutvikling med så stor bredde som mulig.

Næringsutvikling

Den største arbeidsgiveren i Marker er kommunen, med 285 sysselsatte (2014). Det øvrige næringslivet i kommunen har tyngdepunktene i jordbruk, bygg og anlegg, versktedindustri og varehandel. Kommunen har totalt sett mistet 92 arbeidsplasser siden 2009. Kommunen har et klart mål om å øke antall arbeidsplasser lokalt.

Næringsstyper (etter Telemarksforskning)

Basisnæringer er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringerne produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæringer, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringerne. Samtidig er det en del tjenesteproduksjon som også defineres som basisnæringer. Dette er tjenester som IT, telekom og teknologiske tjenester. Basisnæringerne regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er ut fra basisnæringerne mye annen næringsvirksomhet blir skapt.

Besøksnæringer er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringerne inkluderer all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Stedets egne innbyggere og besøkende er kunder hos besøksnæringerne.

De regionale næringene består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og befolkningen som kunder, og som hovedsakelig retter seg mot et regionalt marked. Det er bransjer som bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av de regionale næringene i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst i de regionale næringene.

Lokale næringer er næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen, og som i stor grad substituerer tjenester fra offentlig sektor. Dette er tjenester som barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester. I analysene framover vil vi derfor slå kommunal sektor og lokale næringer sammen.

Telemarksforskning peker på at basisnæringerne ofte anses som «motoren» i økonomien, og at det er ut fra basisnæringerne at mye annen næringsvirksomhet blir skapt. Ut fra dette vil det være nærliggende for kommunen å prioritere næringsstypene i dette segmentet, da det vil ha størst effekt. Dette sammenfaller godt med at Marker har en stor andel av sine sysselsatte, og ikke minst en viktig del av sin identitet i dette segmentet (jordbruk).

Dette vil innebære målrettet satsning på næringsutvikling innenfor landbruk. Kommunen skal prioritere å veilede næringsaktører i dette segmentet, og søke å knytte basisnæringer opp mot besøksnæringer. Det vil si å markedsføre lokalt produserte råvarer gjennom lokale utsalg og serveringssteder. Marker skal, gjennom bestemmelser i kommuneplanens arealdel, legge til rette for økt kapasitet i primærnæringerne og for foredling av lokale råvarer. Dette bør innebære liberal arealforvaltning knytta til stedsbunden næring.

Markert - sysselsatte fordelt på næringer (1.1.åå)							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	endring 2009 - 2014
Jordbruk	120	125	134	120	111	107	-13
Skogbruk	32	30	33	32	28	31	-1
Fiske og fangst							0
Fiskeoppdrett							0
Bergverksdrift	1	1	1	1	1	2	1
Fiskeforedling							0
Næringsmiddel (ekskl fiskeforedling)	22	24	26	27	28	28	6
Tekstil							0
Trevare	45	42	44	43	45	42	-3
Treforedling							0
Grafisk	1	2	1				-1
Kjemisk							0
Mineralk							0
Metaller	4	5	2	1	2	2	-2
Verkstediindustri	181	115	124	130	119	124	-57
Skipsverft og oljeplattformer							0
Møbler og annen industri	19	10	7	7	8	9	-10
Kraft og vannforsyning	2	1	1	2	4	4	2
Bygg og anlegg	135	118	125	137	136	141	6
Oljevirkosomhet							0
Varehandel	125	132	131	117	107	110	-15
Hotell og restaurant	19	18	23	20	17	17	-2
Utenriks sjøfart	2	1	1		3	2	0
Innenriks transport	87	78	73	76	64	67	-20
Post, tele og annen kommunikasjon	3	1	2	2	4	5	2
Bank og forsikring	30	31	28	28	28	22	-8
Forretningsmessige tjenester	44	53	37	40	55	46	2
Private tjenester	75	70	65	73	78	84	9
Kommunale tjenester	283	247	247	271	289	285	2
Statlige tjenester	53	57	59	56	61	71	18
Ufordelte tjenester							0
Uspesifisert næring	23	18	18	25	17	15	-8
Sum	1306	1179	1182	1208	1205	1214	-92

Landbruk

Gode driftsforhold og god jordkvalitet for landbruk gir godt grunnlag for landbruksdrift i Marker. Det er også kort avstand til markedet siden store deler av befolkningen i Norge er innenfor 9-13 mil.

Den generelle rasjonaliseringsutviklingen i landbruket har ført til færre heltidsbønder, og mange eiere av mange gardseiendommer har i dag en annen hovedinntektskilde enn landbruk. I Marker har man imidlertid de siste åra sett at det gjøres store investeringer av unge bønder, og dette er et tegn på fremtidstro og positivitet innenfor næringen. Dette ønsker Marker kommune å støtte opp om.

Nærhet til markedet gir gode forutsetninger for lokal foredling av lokale produkter og markedsføring av disse. En økt andel lokalt foredlede varer kan være med på å bygge opp merkevaren Marker.

Hytteutbygging har gitt tilleggsinntekter og anses som næringsutvikling. Hytteeiere anses også som «Marker-ambasadører» som bidrar til å selge merkevaren Marker utad. Denne kommuneplanprosessen tar sikte på å avklare hvilke områder som bør settes av til hytteområder, og hvilke som bør skjermes. Dette avklares juridisk i kommuneplanens arealdel, men vil skisseres allerede i dette dokumentet (kapittel 6; arealstrategi).

Landbruket har spilt – og spiller en viktig rolle i Marker. Kommunen vil søke å spisse seg mot landbruket i sine næringsstrategier. Man vil prioritere å bidra til utvikling av tjenester og produkter med sterk lokal forankring – og å forankre hele produksjonsprosessen lokalt. Produkter fra Marker bør selges som produkter fra Marker – og ikke som f.eks. kjøtt fra fra

Hallingdal. Det stedet som produktet er foredlet og markedsført fra ender vanligvis opp på forpakningen, og derfor er det avgjørende å sikre seg noe foredling av produkter i tillegg til råvareproduksjon. Dette vil bidra til å markedsføre produktet - og stedet - i en og samme pakke.

Produktutvikling innenfor Regionalpark Halden-kanalens satsningsområder skal gis prioritet:

- Merkevarer
- Opplevelsesnæring
- Stedsutvikling
- Primærnæring

Merkevarebygging

Satsning på lokal foredling av råvarer og merkevarebygging av dette ansees som en viktig satsning. Kommunen skal bidra til dette som fasilitator.

Til sammenlikning fremstår Askim frukt- og bærpresseri som eksempel på hvordan sted og produkt markedsføres i en og samme pakke, og er med på å styrke hverandre. Marker kommune vil satse videre på web-tjenestene lokal.net og tilgards.no som markedsføringskanaler for lokal matproduksjon og foredling.

Kompetanse

Muligheter for å tilegne seg kompetanse ansees som viktig av for næringsutvikling, selvrealisering og trivsel. Kommunen har kompetanse innenfor landbruksnæringa, og entreprenørskap innenfor denne. Spredning av denne type kompetanse kan ha en positiv effekt og stimulere flere til entreprenørskap. Kommunens rolle i spredning av kompetanse bør være å lage arenaer for utveksling av kompetanse.

Videre bør kommunen være tydelig på hva de i fremtiden vil trenge av kompetanse og arbeidskraft, slik at innbyggere og potensielle innbyggere kan forberede seg og rette sine studier mot dette. Gjennom å være liten og oversiktlig har kommunen mulighet til å rette tiltak direkte mot målgruppa, og bør i så måte drive aktiv rådgivning av ungdom med hensyn til utdanningsvalg og muligheter.

Kommunens utdanningstilbud er basert på institusjoner i andre kommuner; Videregående skole i Halden og Mysen, Høgskoletilbud i Halden og Fredrikstad, og etterutdanning gjennom SKUT (HiØ). Man er bevisst på at reisetid er avgjørende for elevers gjennomføring av videregående skole. Man vet også at ved gjennomført vgs er sjangsene større for gjennomføring av videre utdanning. Videre vet man at de som gjennomfører vgs. generelt har færre problemer senere i livet. Det er derfor et mål for kommunen at flest mulig gjennomfører vgs., og kommunen ser det som sin oppgave å fasilitere dette best mulig. Et konkret virkemiddel vil være å minimere reisetid til utdanningsinstitusjon. Kommunen vil føre kontinuerlig dialog med tilbydere av kollektivtransport for å bidra til å minimere reisetid.

Oppsummering kapittel 1

Mål 1

Å fortsatt ha en positiv befolkningsutvikling

Slik gjør vi det:

- bygge en levende, attraktiv bygd med gode møteplasser
- gjøre det lett for nyinnflyttere å etablere nettverk
- attraktive boligformer som skiller seg ut
- bygge opp et tilbud av varierte boligtyper
- tilrettelegge for pendling og hjemmekontor

Mål 2

Opprettholde lokalt arbeidsmarked

Slik gjør vi det:

- drive lokal næringsutvikling i basisnæringene
- støtte landbruket og fasilitere foredling av lokale råvarer
- legge opp til økt interaksjon mellom lokale aktører
- etablere kontorfellesskap for pendlere og gründere
- satse videre på Regionalpark-satsningen

2

Kulturliv, idrett, tjenestetilbud og tettstedsutvikling

Kulturliv

Vi ønsker å legge følgende utsagn til grunn for utvikling av kulturliv og tjenestetilbud i kommunen:

«folk som snakker sammen skaper sammen»

Dette innebærer en tro på at kulturproduksjonen vil øke dersom det finnes tilgjengelige arenaer for utveksling av idéer og samarbeid. Slike arenaer kan være formelle og uformelle, fysiske og ikke-fysiske. Et eksempel på en ikke-fysisk arena som kan bidra til kulturutvikling er applikasjonen skjer-I som er utvikla i Marker. Slike tiltak kan senke terskelen for deltagelse i lokalsamfunnet, og vil derfor gjøre det enklere for nyetablerere å «komme inn», og samtidig gjøre det enklere for ildsjeler å engasjere seg. Kreativitet er et eksempel på et selvgrodd miljø som har etablert en arena for kreativ virksomhet, og kommunen skal søke å ivareta slike miljøer.

Skjer-I er en plattform for samhandling og frivillighet, som senker terskelen for å delta i samfunnet.

Et rikt kulturliv bidrar til å få folk til å møtes, og bidrar til et sosialt lokalsamfunn. Mennesker velger seg i dag bosted etter livsstilstilbud i større grad enn tilgang på arbeidsplass. Næringsetableringer har en tendens til å følge etter menneskene i større grad enn menneskene følger etter arbeidsplassene. Det er derfor avgjørende at Marker bygger videre på sitt rike livsstilstilbud for å sikre seg et levende lokalsamfunn og fremtidig befolkningsgrunnlag. Befolkningsgrunnlaget vil igjen bygge grunnlaget for næringsliv.

På bakgrunn av disse påstandene kan man konkludere med at «alt henger sammen med alt» i samfunnsplanlegging, og at et rikt kulturliv kan ha positiv effekt på folkehelse, nærings- og bostedsattraktivitet. Dette er å «bygge stein på stein»; å få tiltakene og funksjonene i et samfunn til å underbygge hverandre.

Kultur dreier seg imidlertid om mer enn produksjon av underholdning. Også stedets lokalkultur - i bredere forstand - har betydning for stedets kvalitet. Hvilken mentalitet som hersker, hvor lav terskelen er for å bli inkludert i lokalsamfunnet, i hvilken grad man har et miljø som støtter hverandre og hvorvidt gründerånd verdsettes er faktorer som har enorm betydning for et steds evne til å dyrke frem det beste i seg selv.

Faktorer som samhold, inkluderende samfunn og lav terskel for deltagelse er også svært viktige folkehelsefaktorer.

Kommunen skal jobbe aktivt for å være et inkluderende samfunn med lav terskel for deltagelse og samtidig ha et sterkt lokalt samhold.

Kommunen skal fortsette å utvikle formelle og uformelle arenaer og møteplasser, fysiske og ikke-fysiske. Fysiske arenaer skal i størst mulig grad være samlokalisert i lokalsenter for å sikre at funksjoner underbygger hverandre og interagerer. Kommunen skal jobbe aktivt for å berike sitt livsstilstilbud og et rikt kulturliv. Selvgrodde miljøer skal ivaretas, og spesielt skal man ivareta initiativ fra ungdomsmiljøer.

Som ellers i landet baserer store deler av kulturtilbudet i Marker seg på innsats fra ildsjeler. Kommunen som samfunn er helt avhengig av denne innsatsen, og ønsker å bidra til å synliggjøre ildsjeler og å gjøre det lettere å bidra som ildsjel. Digitale plattformer som skjer-I er et svært effektivt verktøy i den sammenheng, og kommunen vil bidra til å videreutvikle slike verktøy ved å kjøpe og implementere dem i den grad de dekker et behov.

Tjenestetilbud

Akkurat som for kulturlivet vil gode kommunale tjenester være en del av det totale livsstilstilbudet som gjør kommunen attraktiv for bosetting og etablering. Kommunen har i dag gode kommunale tjenestetilbud. Dette skal fortsette å være en prioritet for kommunen, og det skal utvikles videre ved å utforske potensialet i administrativt samarbeid med Aremark, og Rømskog.

Videre skal man ved nyetableringer eller flytting av kommunale institusjoner alltid søke å lokalisere disse i Ørje sentrum, slik at funksjonene er med på å underbygge det «sosiale mellomrommet» mellom funksjonene i tettstedet samtidig som det bidrar til å effektivisere driften. Eksempelvis vil vekselvirkningen mellom et eldresenter og en nærbutikk eller et bibliotek ha stor verdi; eldre kan da lettere oppsøke sosiale offentlige rom, og dette kan ha positiv effekt på mental og fysisk helse. Eldre som er i god form bidrar på sin side til å aktivisere de sosiale rommene. Videre vil dette kostnadseffektivisere tilbudet; pleiere og ansvars personer vil bruke mindre tid på å bevege seg mellom funksjonene sine administrative enheter. Slik tenkning vil gi føringer for kommuneplanens arealdel.

Kommunen vil ha utfordringer med gjennomføring av samhandlingsreformen, og vil søke å løse dette gjennom interkommunalt samarbeid.

Kommunen vil også søke å effektivisere tjenestetilbudet gjennom:

- Arealdisposisjon og sentralisering av boligtilbud for eldre
- Tilby boformer som muliggjør at eldre kan bo hjemme lengre
- Å knytte forskjellige tilbud opp mot hverandre; eksempelvis kan brukere av dagsenter settes inn i omsorgsarbeid o.l. Dette vil gi dobbel effekt da man stimulerer både brukere av dagsenteret og pleietrengende.

Kommunen har et svært godt ungdomstilbud gjennom Ungdommens Kulturhus. Kommunen skal sikre og videreutvikle ungdomstilbudet i kommunen. Dette vil være svært viktig for å sikre fremtidig befolkningsgrunnlag. Ungdom som har vokst opp i Marker skal sitte igjen med positive assosiasjoner til sin oppvekstkommune. Dette vil øke sjangene for tilbakeflytting i fremtiden. Gjennom ungdomsmedvirkning i kommuneplanprosessen var følgende punkter gjengangere (omformulert, se vedlegg for direkte sitat):

- Ungdommen ønsker bredt tilbud av aktiviteter og møteplasser
- Ungdommen ønsker å opprettholde en god skole
- Ungdommen ønsker å kunne bevege seg uavhengig av å bli kjørt av foreldre, og ønsker et bedre kollektivtilbud.

Kommunen skal legge opp tjenestetilbudet på en måte som gjør logistikken lettere for familiene. Eksempler på hvordan dette kan gjøres i praksis er:

- Samlokalisering av funksjoner; flere ærend på ett sted.
- Aktivitetstilbud bør ligge sentralt og være tilknyttet gang- og sykkelveinettet.
- Aktivitetstilbud kan med fordel være i forlengelse av skoledagen.

Kommunikasjon

Hvordan kommunen kommuniserer har betydning for demokrati, samfunnsdeltagelse og omdømme. Begrepet «everything speaks» skal legges til grunn for kommuneorganisasjonens kommunikasjonsstrategi. Med det menes at det ligger et omdømmepotensiale i alt man foretar seg. Hvert tiltak – og fravær av tiltak – er med på å forme kommunens omdømme.

Kommunens kommunikasjon med innbyggere har betydning for hva slags deltagelse man får, rekrutteringen man får til politisk liv og innsatsen man får fra ildsjeler. Kommunen bør søke å:

- Synliggjøre ildsjeler
- Være utadvendt som organisasjon
- Etablere to-veis kanaler for kommunikasjon med innbyggere
- Reflektere over omdømmepotensialet som ligger i beslutninger og tiltak

Ved videre utvikling av tjenestetilbudet skal kommunen også kommunisere utad at dette er et satsningsområde, og bruke det aktivt i markedsføring.

Eksempel på hvordan nytt bibliotek i Ørje sentrum kan være ledd i tettstedsutviklinga. Illustrasjon: Marker kommune, skisse

Tettstedsutvikling

Tettstedsutvikling må sies å være summen av de tiltakene man gjør for å forbedre og bygge videre på lokalsamfunnet. Det er imidlertid også knyttet konkrete, fysiske tiltak til begrepet. Bosetting og lokalisering av institusjoner og offentlige funksjoner påvirker et steds kvalitet. Ut fra idéen om at folk som snakker sammen skaper sammen, vil det være hensiktsmessig å samlokalisere så mange funksjoner som mulig sentralt i tettstedet, men dette skal ikke undergrave kommunens mulighet for å tilby desentraliserte utbyggingstomter. Marker kommune anser muligheten for å tilby denne boformen som en steds kvalitet og som en kvalitet man ønsker å kunne tilby for å være konkurransedyktig som bostedskommune.

Utbyggere og entreprenører skal i utgangspunktet henvises til sentrale områder. Marker kommune skal gå foran med et godt eksempel for utviklingen av et levende bygdesenter gjennom oppkjøp og utvikling av sentrale tomter i egen regi.

For å oppnå målsetningene ovenfor skal det, gjennom kommuneplanens arealdel tilrettelegges for at hovedvekten av tettstedsutviklinga skjer i sentrumsområdet i Ørje, med bestemmelser som legger opp til tett/lav bebyggelse, gode offentlige rom mellom bebyggelsen og utforsking av alternative boligtyper.

Kommunen skal bidra til å gjøre Ørje sentrum mer attraktivt som bosted og bygdesenter gjennom å gjennomføre strategiske investeringer i sosial infrastruktur. Dette skal gi et tydelig signal om at Ørje sentrum er satsningsområde for kommunen, og på den måten stimulere til private initiativ.

Eksempel på strategiske investeringer fra kommunens side kan være å investere i nytt bibliotek og torg ved dagens bussterminal. Det er utarbeidet skisse for dette i forbindelse med kommuneplanarbeidet.

Oppsummering kapittel 2

Mål 1

Opprettholde et godt tjenestetilbud

Slik gjør vi det:

- tilby barne- og ungdomsaktiviteter i forlengelse av skoledagen
- effektivisere og forbedre gjennom samlokalisering
- kontinuerlig vurdere muligheter for vekselvirkninger mellom virksomheter i kommunen
- lokalisere omsorgsplasser ved møteplasser
- utvikle nye boligtyper som alternativ til omsorgsplasser

Mål 2

utvikle et levende sentrum med økende aktivitetstilbud

Slik gjør vi det:

- konsentrere arealbruken for å oppnå ei mer levende bygd
- styrke kulturlivet som arena og møteplass
- stiumlere til ildesjel-engasjement og løfte frem ildesjelene
- samlokalisere funksjoner med høy besøksfrekvens
- støtte selvgrodde miljøer

3

Samferdsel, transport og infrastruktur

Samferdsel

Oppgraderingen og utbyggingen av E18 representerer den største og viktigste infrastrukturelle endringen i regionen. Den utgjør et stort potensiale mht. å redusere avstand til Osloregionen, og griper derfor inn i spørsmål knyttet til næringsutvikling og befolkningsgrunnlag. Samtidig representerer E18 betydelige utfordringer med tanke på adkomst til sentra, tungtransport og sikre kryssinger for fotgjengere må sikres i tettstedene. Som nord-sør forbindelse er Fv 21 en viktig forbindelse.

Som omtalt i kapittel 1 representerer E18 store muligheter, men også store utfordringer for Marker.

Sør for E18 skjærer Fv 21 av områdene ved Helgetjern fra Ørje sentrum, og sikring av gode gangforbindelser og kryssinger i dette området er viktig for den langsiktige utviklingen av Ørje sentrum. En langsiktig løsning for å minimere tungtransporten i dette området kan være å forbinde næringsarealene på Sletta med Fv 21 sørover via en ny avlastningsvei øst for *Helgetjern (Se arealstrategikart på siste side)

Gang- og sykkel

Deler av Marker har gode gang- og sykkelforbindelser i dag, mens andre deler av tettstedet står helt uten. Kommunen vil bidra til å gi barn og unge gode transportmuligheter gjennom å bygge ut gang- og sykkelforbindelser i så utstrakt grad som mulig.

Kollektivtrafikk

Kollektivtilbudet i kommunen er dårlig, med hensyn til et begrenset passasjergrunnlag og spredt bebyggelse. Det ligger imidlertid et potensiale i kollektiv transport tilrettelagt pendlere fra oppsamlingspunkter (utfartsparkering) og videre til pendledestinasjonene. Kommunen bør søke å utvikle eget kollektivtilbud i samarbeid med de store arbeidsgiverne i for eksempel Nortura og Glava. Kunne det være mulig å tilby busstransport som korresponderer med skiftplan?

Som alternativ kan kommunen utvikle applikasjon for samkjøring, eller videreutvikle SkjerI til å inkludere en slik funksjon.

Gjennom medvirkning fra ungdom i Marker og Aremark er det kommet frem at ungdommen savner et bedre kollektivtilbud for å komme seg til Mysen, Halden og nedre Glommaområdet. Reisetid har stor betydning for ungdoms evne til å gjennomføre videregående skole. Skulle man klare å opprette et kommunalt/privat kollektivtilbud i samarbeid med store arbeidsgivere vil det være naturlig å se på mulighetene for å også koble dette opp mot videregående skole.

Kommunen er inkludert i Flexx-ordningen til Østfold Kollektivtrafikk, men tilbudet er noe underkommunisert. Kommunen skal bidra til å synliggjøre dette tilbudet.

Internett

Kommunen bør bygge ut bedre infrastruktur for internett med høy kapasitet. Det utføres kartlegging av status i disse dager, og det skal utarbeides en rapport med anbefalinger for oppgradering. Dårlig internettkapasitet- og dekning har en «push»-effekt på både innbyggere og bedrifter; det at den finnes vil ikke nødvendigvis ha en enorm betydning for et steds tiltrekningskraft, men hvis den ikke finnes er den et absolutt hinder for etablering.

Distriktssenteret kartla allerede i 2010, i samarbeid med Nexia, effekter av tilgang på høykapasitetsnett i distriktkommuner. Rapporten peker på at tilgang på høyhastighetsnett har stor betydning for:

- Næringsliv/sysselsetting
- Bosetting/livskvalitet
- Effektivitet og kvalitet i offentlig sektor

Rapporten peker på følgende suksessfaktorer for utbygging av høykapasitetsnett i distriktkommuner:

- Høy bevissthet og forankring hos sentrale beslutningstakere i kommunen og lokalt næringsliv med hensyn til gevinstpotensialet ved bruk av IKT og høykapasitets bredbåndsnett
- Lokalt prosjekteierskap og lokal prosjektledelse med god innsikt i relevante forhold for det aktuelle lokalsamfunnet
- Tydelige mål for fiberutbyggingen og en plan for gevinstrealisering som følges opp

Digitalisering

Marker ønsker å ligge i forkant når det gjelder digitalisering av kommunen. Dette er mulig fordi kommunen er liten og oversiktlig, og nyttig fordi små kommuner må være svært effektive for å klare å levere de tjenester de er pålagt. Digitalisering av kommunen har et stort effektiviseringspotensiale. Samtidig har digitalisering potensiale til å forbedre de kommunale tjenestene og gi en bedre kommunikasjonsflyt. Kommunikasjon med innbyggere blir enklere, politiske prosesser blir mer transparente og tilgjengelige. Dette kan igjen gi økt tillitt til kommunen, og bidra til engasjement hos befolkningen.

Marker ønsker å gjennomføre sin digitaliseringsprosess etter retningslinjer og anbefalinger fra KS, som har dette som et satsningsområde. I henhold til KS's digitaliseringsstrategi 2013-2016 er det spesielt tre kommunale sektorer som er satsningsområder:

- Helse og velferd
- Oppvekst og utdanning
- Plan, bygg og geodata

Strøm

Vindkraft har vært et mye omdiskutert tema i Marker og det henvises til egne prosesser for stor-skala vindkraft. En annen side av kraftdiskusjonen er imidlertid småskala produksjon tilknyttet gårdsbruk og boliger.

Småskala strømproduksjon vil bidra til å redusere belastningen på strømmettet for øvrig, og på den måten frigjøre kapasitet til f.eks. industri. Samtidig tar Marker ansvar for nasjonale og internasjonale målsetninger ved å ta grep lokalt. Småskala vind-, sol- og vannkraft er ønsket, og kommunen vil utarbeide retningslinjer for dette i bestemmelsene i kommuneplanens arealdel.

Det er et mål at Marker kommune i størst mulig grad skal være selvforsynt med energi, for å bidra til å nå nasjonale og globale klimamål.

Oppsummering kapittel 3

Mål 1

Enklere tilgang for unge og eldre til aktiviteter og sosiale arenaer

Slik gjør vi det:

- fortsette å bygge ut gang- og sykkelveier
- jobbe for et bedre kollektivtilbud
- legge opp til kompakt bebyggelsesstruktur i hovedsak
- lokalisere omsorgsplasser ved møteplasser
- utvikle nye boligtyper som alternativ til omsorgsplasser

Mål 2

Infrastruktur som tilrettelegger for innflytting og næringsetablering

Slik gjør vi det:

- forbedre høykapasitets internett- og telefondekning
- tilrettelegge for småskala vindkraft
- jobbe for å øke kapasiteten på strømtilførsel i bygda
- samlokalisere funksjoner med høy besøksfrekvens
- støtte selvgrodde miljøer

4

Oppvekst, levekår og folkehelse

Kommunen har utarbeidet "Oversikt over helsetilstand, folkehelse og påvirkningsfaktorer 2014", som identifiserer de største utfordringene og forlag til tiltak. De viktigste temaene fra denne oversikten er inkludert i drøftingen i dette kapitlet.

Folkehelseprofilen (2014) for Marker peker på at kommunen til sammenlikning med landsgjennomsnittet har en overrepresentasjon av hjerte- og karsykdommer, samt psykiske lidelser og symptomer med tilhørende legemiddelbruk. Det er lavt frafall fra videregående skole, men også lavt utdanningsnivå i befolkningen og høy andel unge som får sosialhjelp.

Marker kommunes folkehelseoversikt oppsummerer positive og negative tendenser i kommunen slik:

Hvordan skiller Marker seg positivt ut:

- Lavt antall arbeidsledige
- Lavt antall enslige forsørgere
- Elevene trives på skolen
- Det angis lite mobbing på skolen
- Det er nedgang i frafall på videregående skole
- Et lavere antall personer har blitt behandlet på sykehus
- Et lavere antall pasienter med psykisk lidelse har blitt behandlet i sykehus
- Marker har lavere andel pasienter med Kols/astma behandlet med legemidler
- Høy andel frivillighet
- MOT kommune

Hvordan skiller Marker seg negativt ut:

- En stor andel av Markers befolkning har grunnskole som høyeste utdanning
- En høyere andel av Markers befolkning har lavere inntekt enn gjennom snittet
- Marker har en høy andel uføretrygdede

• Marker har høy dødelighet av hjerte/karsykdommer, men andel som behandles i sykehus er lik landsgjennomsnitt.

• En høyere andel pasienter i Marker med psykisk lidelse får legemidler sett mot landsgjennomsnittet

Folkehelseinstituttet peker på viktigheten av sosiale møteplasser og mellommenneskelig interaksjon for god folkehelse. Det er grunn til å tro at dette kan ha spesielt stor effekt på psykisk helse og hjerte- og karsykdommer. For forebygging av psykiske lidelser med tilhørende legemiddelbruk vil det legges opp til et inkluderende samfunn med lav terskel for deltakelse. Mulighet for deltagelse på arenaer som gir mestringsfølelse, oppleves meningsfylte og gir verdighet anses som et viktig tiltak i den sammenheng. Slike arenaer vil være sysselsettingstiltak, ildsjel-engasjement og samfunnsbygging.

Kan eldresteret og «aktiv på dagtid» - brukere kobles og gi synergieffekter? Kan seniorer bidra som «reserve-nettverk» for familier som ikke har bestforeldregenerasjonen tilgjengelig?

- Kommunen ligger signifikant bedre an enn landet som helhet
- Kommunen ligger signifikant dårligere an enn landet som helhet
- Kommunen er ikke signifikant forskjellig fra landsnivået
- Kommunen er signifikant forskjellig fra landnivået
- Ikke testet for statistisk signifikans
- ◆ Verdien for fylket (ikke testet for statistisk signifikans)
- Verdien for landet som helhet
- ▬ Variasjonen mellom kommunene i fylket
- De ti beste kommunene i landet

En «grønn» verdi betyr at kommunen ligger bedre an enn landet som helhet, likevel kan det innebære en viktig folkehelseutfordring for kommunen da landsnivået ikke nødvendigvis representerer et ønsket nivå. Verdiområdet for de ti beste kommunene i landet kan være noe å strekke seg etter. For å få en mer helhetlig oversikt over utviklingen i kommunen kan du lage diagrammer i Kommnehelsa statistikkbank. Les mer på www.fhi.no/folkehelseprofiler og se Kommnehelsa statistikkbank, khs.fhi.no.

Tema		Indikator	Kommune	Fylke	Norge	Enhet (*)	Folkehelsebarometer for Marker	
Befolkning	1	Befolkningsvekst	0,47	0,78	1,1	prosent		
	2	Personer som bor alene, 45 år +	24,9	25,3	25,6	prosent		
	3	Valgdeltakelse 2015	65	55	60	prosent		
Levekår	4	Vgs eller høyere utdanning, 30-39 år	75	77	83	prosent		
	5	Lavinntekt (husholdninger), 0-17 år	11	15	11	prosent		
	6	Inntektsulikhet, P90/P10	2,3	2,6	2,7	-		
	7	Barn av enslige forsørgere	15	18	15	prosent		
	8	Arbeidsledige, 15-29 år (ny def.)	2,8	4,1	2,7	prosent		
	9	Uføretrygdde, 18-44 år	5,4	3,8	2,6	prosent (a,k*)		
Miljø	10	God drikkevarnsforsyning	93	94	92	prosent		
	11	Forsyningsgrad, drikkevann	53	91	89	prosent		
	12	Skader, behandlet i sykehus	11,9	13,7	12,8	per 1000 (a,k*)		
	13	Ensomhet, Ungdata	19	18	18	prosent (a,k*)		
	14	Fornøyd med lokalmiljøet, Ungdata	74	68	70	prosent (a,k*)		
Skole	15	Medlem i fritidsorganisasjon, Ungdata	78	61	63	prosent (a,k*)		
	16	Trives på skolen, 10. klasse	88	87	85	prosent (k*)		
	17	Laveste mestringsnivå i lesing, 5. kl.	37	29	25	prosent (k*)		
	18	Laveste mestringsnivå i regning, 5. kl.	28	31	26	prosent (k*)		
Levevaner	19	Frafall i videregående skole	24	28	24	prosent (k*)		
	20	Fysisk inaktive, Ungdata	20	15	13	prosent (a,k*)		
	21	Overvekt inkl. fedme, 17 år	28	24	21	prosent (k*)		
	22	Alkohol, har vært beruset, Ungdata	14	13	14	prosent (a,k*)		
	23	Røyking, kvinner	12	13	10	prosent (a*)		
Helse og sykdom	24	Forventet levealder, menn	79,0	77,5	78,2	år		
	25	Forventet levealder, kvinner	82,5	82,2	82,8	år		
	26	Utdanningsforskjell i forventet levealder	-	-4,9	4,8	år		
	27	Psykiske sympt./lid, primærh.tj., 15-29 år	142	163	142	per 1000 (a,k*)		
	28	Psykiske lidelser, legemiddelbrukere	160	157	130	per 1000 (a,k*)		
	29	Muskel og skjelett, primærhelsetjenesten	286	285	262	per 1000 (a,k*)		
	30	Hjerte- og karsykdom, beh. i sykehus	19,9	17,6	17,3	per 1000 (a,k*)		
	31	Type 2-diabetes, legemiddelbrukere	46	39	35	per 1000 (a,k*)		
	32	Lungekreft, nye tilfeller	40	59	55	per 100 000 (a,k*)		
	33	Antibiotika, legemiddelbrukere	292	259	229	per 1000 (a,k*)		
	34	Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år	94,7	95,2	94,7	prosent		

Møteplasser

Utviklingen av uformelle sosiale arenaer har en sentral plass i denne kommuneplanen. Det er nærliggende å tenke at slike funksjoner har potensiale som uformelle, sosiale arenaer. Dette bør gi føringer for arealdelen av kommuneplanen.

Som i distrikter flest vil eldrebølgen ramme Marker hardt. Dette fordi man opplever begrenset befolkningsvekst i kombinasjon med en aldrende befolkning. I tillegg har man et spredt bebyggelsesmønster, som gjør hjemmehjelp og tjenestetilbud krevende.

I dette bildet vil det være avgjørende for Marker å komme frem til strategier og tiltak som i størst mulig grad bidrar til god folkehelse – og at den aldrende befolkningen er selvhjulpent lengst mulig. Dette kan innebære å utvikle bo-konsepter som har delte fellesarealer for å stimulere til interaksjon og sosial omgang. Videre vil grupper av eldre ha nytte av å ha gangavstand til handel og sentrumsfunksjoner, da dette bidrar til at man kommer seg ut selv uten bilsertifikat. Disse bo-konseptene skal ikke være sykehjemsplasser, men boliger med godt utformede fellesarealer og mulighet for et enklere dagligliv.

Kommunen har også overrepresentasjon av antall uføretrygdede, arbeidsledige og lavinntektshusholdninger. Næringsutvikling med inkluderende arbeidsplasser vil kunne være et viktig tiltak for å bedre denne statistikken. Sosiale arenaer og uformelle møteplasser vil være sentralt også for næringsutvikling, og dette påpeker at «alt henger sammen med alt» i samfunnsplanlegging.

Sosial ulikhet i helse

Bekjempelse av sosial ulikhet i helse vil være et viktig mål for kommunen. Alt peker på at folkehelse følger sosiale faktorer. Sosial ulikhet reproducerer seg selv; er du født i en familie med sosiale utfordringer vil det være stor sannsynlighet for at du selv og dine barn vil leve med sosiale utfordringer. Det er et mål for kommunen å «bryte mønsteret» for de dette gjelder. Gjennom å være liten og oversiktlig har kommunen mulighet til å rette tiltak direkte mot målgruppa.

Et utvidet skoletilbud og fritidstilbud i forlengelse av skoledagen være tiltak som bidrar til at flere kan delta, og at barn kan delta i samme aktiviteter på en nøytral arena. Dette sikrer interaksjon og deltagelse for alle grupper i større grad enn om man eksempelvis må invitere med hjem etter skoletid eller er avhengig av å bli kjørt til og fra aktiviteter.

Det vil være et mål for kommunen å også senke terskelen for deltagelse på andre arenaer, for eksempel idrettsklubber. Dette kan gjøres ved å ha løsninger for salg av brukt idrettsutstyr, senke eller fjerne kontingenter, og etablere lavterskel-tilbud.

Mellommenneskelig interaksjon og et inkluderende samfunn er en rød tråd i kommuneplanen, både av hensyn til folkehelse, næringsutvikling, et rikt kulturliv og bærekraft.

MOT

Marker er MOT-kommune, som innebærer at man ønsker å bevisstgjøre og styrke ungdoms mot – til å leve, bry seg og si nei. MOT-organisasjonen samarbeider med ca 300 skoler og når ca 65.000 ungdommer nasjonalt. MOT har en helhetlig modell for hvordan skoler og lokalsamfunn kan jobbe sammen med ungdom, som involverer både fritidsarena og foreldre.

MOTs visjon er et varmere og tryggere samfunn.

Nytt bibliotek i Ørje sentrum kan bli en nøytral møteplass for befolkningen, og være et viktig ledd i folkehelsearbeidet i kommunen.
Illustrasjon: Marker kommune, MIR visuals

Oppsummering kapittel 4

Mål 1

senke terskelen for deltakelse i samfunnet

Slik gjør vi det:

- fortsette å bygge ut gang- og sykkelveier
- jobbe for et bedre kollektivtilbud
- legge opp til kompakt bebyggelsesstruktur med ett tyngdepunkt
- lokalisere omsorgsplasser ved møteplasser
- sysselsette arbeidsledige og uføre i aktivisering av eldre

Mål 2

utjevne sosiale forskjeller som påvirker helsen

Slik gjør vi det:

- tilby aktiviteter i forlengelse av skoledagen
- bruke nøytrale arenaer, som for eksempel bibliotek
- skreddersy tiltak for den enkelte

Mål 3

lage boliger som bidrar til bedre helse og mulighet for å bo hjemme lengre for eldre

Slik gjør vi det:

- oppmuntre til bokollektiv i arealplanlegging og reguleringsplaner
- kommunen foretar strategiske oppkjøp av tomter
- kommunen engasjerer seg i eiendomsutvikling

5

Bærekraftig utvikling

Bærekraftbegrepet er satt sammen av tre elementer; økonomisk, økologisk og sosial bærekraft. Alle tre er relevante for bærekraftdiskusjon i Marker.

Markers utfordring i forhold til bærekraft kan muligens oppsummeres slik:

- Det blir utfordrende å opprettholde et sosialt bærekraftig samfunn hvis flere begynner å pendle, fordi de vil ha mindre tid til lokalt engasjement og føle tilhørighet til flere steder enn Marker.
- Det blir krevende å opprettholde et økologisk bærekraftig samfunn hvis flere begynner å pendle, fordi privatbilismen vil øke. Økt privatbilisme gjør ofte utslag i mer utstrakt arealbruk, som igjen bidrar til økt privatbilisme, og slik går spiralen.
- For å være økonomisk bærekraftig bør Marker ha et lokalt næringsliv som bidrar med skatteinntekter og lokal utvikling.

Følger man denne argumentasjonen, vil det være avgjørende for Marker å prioritere lokal næringsutvikling høyt i tiden fremover. (Ref. kapittel 1)

Mye av boligbygginga har de senere åra bestått av eneboliger med en relativt lav arealutnyttelse. Denne kommuneplanen legger opp til å balansere satsningen på eneboligbygging med bygging av leiligheter i Ørje sentrum. Å satse på utviklingen av et levende bygdesenter blir hovedstrategi for å være attraktiv for tilflyttere. Et levende bygdesenter krever et høyt aktivitetsnivå i senteret, og dette krever igjen en kompakt bebyggelsesstruktur. En kompakt bebyggelsesstruktur er også en bærekraftig bebyggelsesstruktur, da den legger opp til mindre transportbehov og mindre utbygging av infrastruktur.

Kommunen skal utfordre seg selv til å redusere andelen individuell bilisme. Samtidig skal man være klar over at gitt kommunens lokalisering er potensialet for reduksjon begrenset. Den transportøkonomiske modellen for arealbruk som ligger til grunn for Fylkesplanen vil ha mindre effekt i Marker enn i tettere bygde områder, da pendling alltid vil være en viktig komponent i sysselsettingen i Marker.

Løsninger for kollektiv transport og samkjøring vil kunne ha effekt for å redusere privatbilisme. Løsninger kan innebære:

- Oppsamlingsplasser/utfartsparkering
- Bedre kollektivtilbud til pendledestinasjonene
- Teknologiske plattformer for planlegging av samkjøring
- Kontorfelleskap for pendlere som muliggjør "hjemmekontor"

Potensialet for kollektivtransport til de store arbeidsgiverne i regionen skal vurderes. Arealutnyttelsen i nye utbyggingsområder skal være høyere enn dagens, uten at dette går på bekostning av kommunens boattraktivitet.

Naturmangfoldet skal ivaretas gjennom å bygge konsentrert og gjennom å sikre de mest verdifulle naturområdene, hovedsakelig gjennom kommuneplanens arealdel.

Miljøsertifisering

Marker kommune har satset på miljø i lang tid, gjennom enøk-tiltak på komunal bygningsmasse, ladestasjoner for elbiler og gjennom å høste varme fra vassdraget. Kommunen skal satse videre på dette gjennom svanemerke-ambisjoner for kommunale nybygg og gjennom miljøsertifisering av kommunens virksomheter.

Bærekraftig bebyggelse

Det er økende bevissthet rundt forbruksmønster blant unge. Flere søker seg til alternative livsstiler og alternative forbruksmønstre med mindre økologisk fotavtrykk. Dette har resultert i et økende antall bokonsepter som legger vekt på bærekraftig boligbygging i kombinasjon med høy grad av selvberging gjennom småskala matproduksjon. Det er grunn til å tro at Marker kan markere seg i dette markedet, gjennom å ligge i «riktig» avstand til Oslo, ha tilgang på areal og rimelige tomter. Marker kommune bør, gjennom arbeidet med kommuneplanens arealdel, definere områder og retningslinjer for småbruk og kollektivbruk.

Oppsummering kapittel 5

Mål 1

Begrense behovet for individuell transport

Slik gjør vi det:

- kompakt bebyggelsesstruktur og gode gang- og sykkelveier
- tilby aktiviteter i forlengelse av skoledagen
- digitale løsninger for samkjøring og kollektivtrafikk
- jobbe for at Marker skal ha et betydelig lokalt arbeidsmarked

Mål 2

Kommunen skal ta miljøansvar i egen virksomhet

Slik gjør vi det:

- fortsette med miljøtiltak som ladestasjoner og enøk-tiltak
- miljøsertifisering av kommunale virksomheter
- svanemerke-ambisjoner for nye kommunale bygg

6 Arealstrategi

Følgende tema fra samfunnsdelen vil være styrende for arealstrategien:

- Å legge opp til en bolig-sammensetning og bebyggelsesstruktur som tilrettelegger for et godt liv for en aldrende befolkning
- Å tilrettelegge for stedsbunden næring gjennom arealpolitikk
- Å legge til rette for et levende lokalsamfunn med nyskapingsevne, verdiskaping, kulturelt mangfold, frivillig innsats, like muligheter for alle og fravær av diskriminering.
- Å legge til rette for utviklinga av et godt lokalsenter, attraktive sentralt beliggende boliger med tilgjengelige fellesarealer og møteplasser, og god dialog med næringsvirksomheter, utbyggere og innbyggere.
- Å stimulere til sosial interaksjon mellom innbyggere, næringsliv, offentligheten og besøkende ved å tilrettelegge for nærhet og tilfeldige møter mellom funksjoner og tilbud.
- Kommunen vil ta en aktiv rolle for å utvikle mer varierte boligtyper enn man kan tilby i dag.
- Hovedstrategi er tettstedsutvikling, men fortsatt åpent for områder definert for spredt boligbygging slik det framkommer i Fylkesplan for Østfold. Kan klyngetun være en bebyggelsestypologi som er verdt å utforske?
- Bebyggelse med henvendelse mot vassdrag; liberalt i avgrensede områder, under klare forutsetninger, og mindre liberalt for øvrig.
- Områder med god kapasitet mht VA og tilgang til gang- og sykkelveinett prioriteres som byggeområder
- Jordvern: Marker skal ha en 0-visjon for nedbygging av matjord utenfor kommunedelplan Ørje Sentrum

Motor for sentrumsutvikling

Det kan være hensiktsmessig å velge seg ett prosjekt å konsentrere seg om, for å styre bygdesenterutviklingen i ønsket retning. Det er naturlig at dette er et prosjekt det er bred oppslutning om, som man kan kanalisere innsatsen mot, og som kan fungere som katalysator for andre prosjekter. I Markers tilfelle bør dette være å bygge nytt bibliotek og torg ved dagens busstorg.

Bebyggelsesstruktur

Marker har et tydelig definert og velfungerende bygdesenter. Ørje sentrum har, til tross for å være senter i en liten kommune, urbane kvaliteter. Samlokalisering av viktige samfunnsfunksjoner som skole, rådhus, bibliotek, idrettshall, detaljhandel og serveringssteder har vært avgjørende for å oppnå dette. Dette er en tradisjon man skal fortsette med i Marker. I tillegg vil det være viktig å bygge flere boliger sentralt i Ørje, i form av leiligheter og bokollektiv.

Eneboligbyggingen har i hovedsak fordelt seg på tre "grener":

- Lhammeren
- Mosebyneset
- Krokstad/Åstoppen/Torpåsen

Med unntak av Lhammeren ligger disse boligområdene tett på Ørje sentrum, og fremtidig eneboligbygging bør skje som utfylling og utvidelse av disse feltene. Det vil være et mål på lang sikt å binde boligområdene sammen slik at intertransport innenfor boligområder kan foregå på gang/sykkelveier og på veier av en karakter som legger opp til lav fart og blandet trafikk.

Fritidsbebyggelse

Marker er en populær hyttekommune, og opplever pågang på dette området. Hyttemarkedet representerer et stort økonomisk potensiale for kommunen så vel som lokale utviklere, entreprenører og handelsstand. Det bidrar også til økt aktivitet i kommunesenteret. I tillegg bidrar hyttebefolkningen med positiv omdømmebygging og fungerer som ambassadører for Marker i sine hjemkommuner. Marker ønsker

seg mer hyttebebyggelse. Tilknytning til vassdraget ansees som avgjørende for at hyttebebyggelsen skal være attraktiv nok til å tiltrekke seg de utviklerne og kjøperne som er kvalitetsbevisste. Marker kommune ønsker derfor å se på muligheten for å komme frem til mulige utbyggingsområder gjennom kommuneplanens arealdel.

Prinsipper for utbygging i naturområder

Grunnleggende sett mener Marker kommune det er hensiktsmessig å være liberal på utbygging i de områdene som allerede er “tatt hull på”, og å være mer restriktiv i områder som er mindre berørt. Basert på følgende vil Marker kommune gjennom arbeidet med arealdelen definere konkrete områder der det kan åpne for bruk, og områder der en må være restriktiv.

Scenarier

I henhold til planprogram for denne kommuneplanen skal det utarbeides scenarier for utviklingen av Marker. I høringsperioden for planprogrammet kom det innspill fra Fylkesmannen i Østfold om at disse scenariene burde drøfte kommunereform og hvilke kommuner Marker vil henvende seg til i dette arbeidet. Arbeidet med kommunereform foregår nå som en egen prosess i regi av Fylkesmannen. Scenarioarbeidet er i sin helhet flyttet over til denne prosessen.

Denne kommuneplanen er relevant uavhengig av valg av utviklingsretning, da den i hovedsak legger vekt på utviklingen av Marker som lokalsamfunn, og i mindre grad drøfter kommunens organisasjonsform. Skulle det gå mot kommunesammenslåing anbefales det at denne planen fungerer som Kommunedelplan.

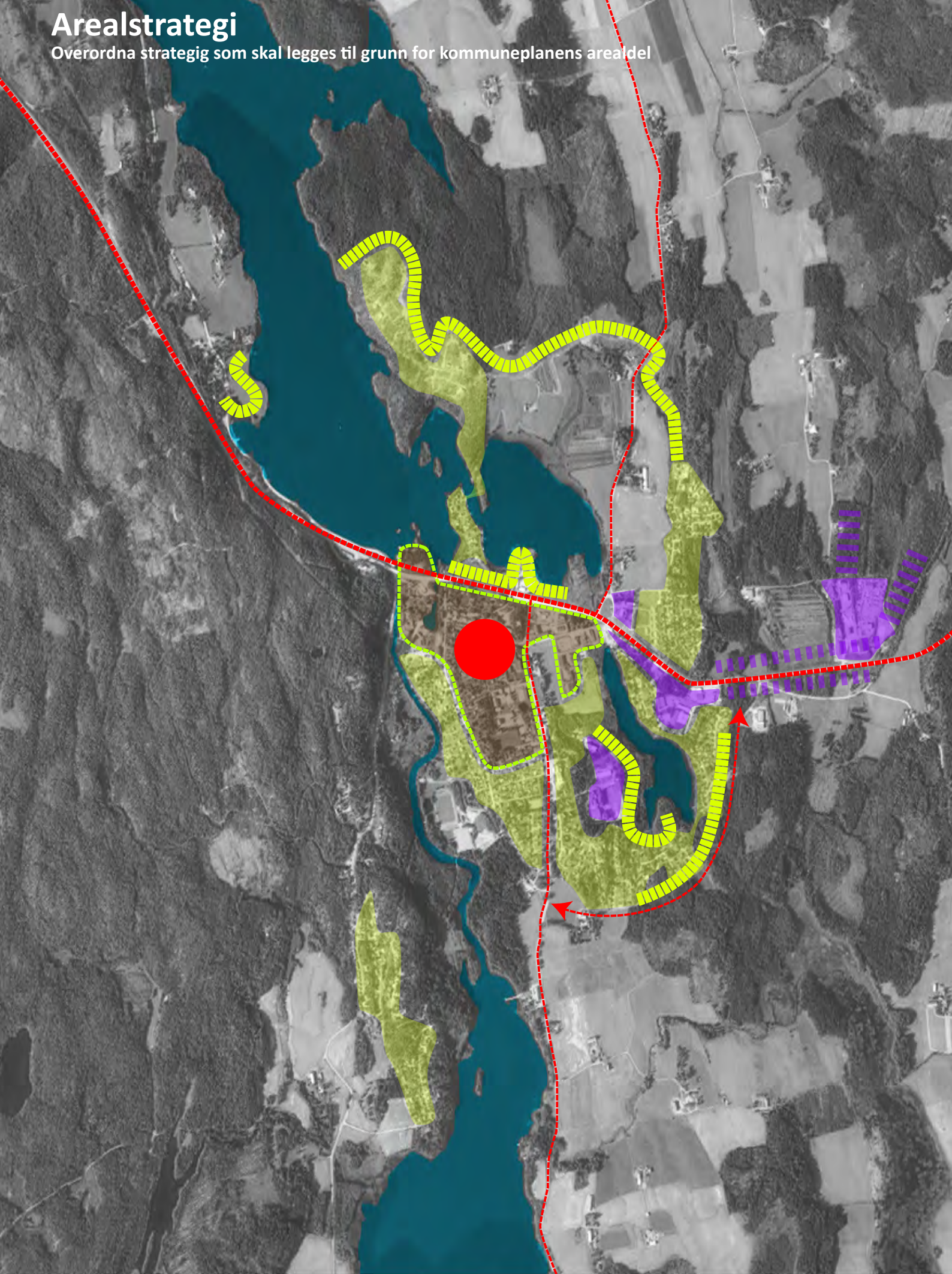
Veien videre

Kommunen vil ha høringsfrist 1. mai på kommuneplanens samfunnsdel. Det er gjennomført ungdomsmøte i planprosessen. Folkemøte skal gjennomføres i høringsperioden.

Kommuneplanens arealdel er påbegynt, og det tas sikte på å vedta denne før kommunevalget høsten 2015.

Arealstrategi

Overordna strategig som skal legges til grunn for kommuneplanens arealdel

Ørje sentrum
samfunnsfunksjoner

Boligområder

Fremtidige boligområder,
langsigtig utfylling

Industri

Industri,
langsigtig

Mulig langsigtig
avlastningvei
(knytte helgetjern til sentrum)

Kontakinformasjon

Marker kommune

Besøk: Storgata 60

Post: Postboks 114, 1871 Ørje

Tlf. 69 81 05 00

post@marker.kommune.no

